

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Čad

Vpliv podnebnih sprememb na ogrožanje državne varnosti v Afriki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Čad

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Vpliv podnebnih sprememb na ogrožanje državne varnosti v Afriki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

*Iskrena hvala družini, prijateljem, profesorjem
in vsem sošolcem za vso podporo med študijem.*

Brez vas mi nebi uspelo!

Vpliv podnebnih sprememb na ogrožanje državne varnosti v Afriki

Zavedanje o problemu podnebnih sprememb se je povečalo in bolj ali manj se vsi strinjamo, da predstavljajo grožnjo vsem nam. V zadnjem obdobju se je močno povečalo zavedanje, da klimatske spremembe prinašajo hude težave, ki se vse bolj kažejo v konfliktih znotraj držav in med nekaterimi državami. V literaturi je že Malthaus opozarjal, da bo ob prehitrem naraščanju prebivalstva prišlo do boja zaradi pomanjkanja sredstev. Neomaltuzianska teorija pa govori o konfliktih, ki jih bodo prinesle podnebne spremembe, med njimi je najbolj znan zagovornik Thomas F. Homer Dixon. Posledično bo prišlo do različnih konfliktov zaradi pomanjkanja vode. Danes vse bolj kaže, da postaja voda eden izmed glavnih problemov in razlogov za oborožene spopade po svetu. Afrika je celina, ki ima največje probleme z dostopnostjo do pitne vode. Tako se med akademiki kot tudi med novinarji, ki preučujejo krizna žarišča, pojavlja prepričanje, da voda postaja glavni razlog za ogrožanje nacionalne varnosti posameznih držav. Voda je vir življenja za ljudi in v nekaterih predelih sveta bo, zaradi podnebnih sprememb, prišlo do pomanjkanja te naravne dobrine, kar bi lahko prineslo nove oborožene spopade.

Ključne besede: nacionalna varnost, podnebne spremembe, pomanjkanje vode, oborožen spopad.

Impact of climate change to the national security in Africa

Awareness about problem of climate change has increased and more or less we all agree that it is becoming a threat for all of us. In the last period awareness has increased even more, that climate changes are bringing new challenges and problems that are seen in conflict between different countries or in intra-state conflicts. Malthaus already warned us in his work, that sooner or later there would be a conflict because of population growth and scare of resources. Neo-malthusian theory is based on changes that will bring conflict because of climate change. One of them, who defend this theory, is Thomas F. Homer-Dixon. Consequently there will be an armed conflict because of scarce of resources. We can already see that nowadays water scarcity is becoming one of the main reasons for some conflicts around the world. Africa has the biggest problem with access to the drinking water. There is already trend among academics and journalists that examine armed conflicts that water is becoming one a major reason for the threat to the national security of some countries. Water is the source of life and in some parts of the world it can lead to more armed conflicts because of climate change and water scarcity.

Keywords: national security, climate change, water scarcity, armed conflict.

Kazalo

1	Uvod	6
2	Metodološki okvir	8
2.1	Cilji in namen raziskovanja	8
2.2	Hipotezi.....	8
2.3	Metode in tehnike	9
2.4	Sestava diplomskega dela	9
3	Podnebje in podnebne spremembe	10
3.1	Podnebne spremembe v Afriki	11
3.2	Vzroki okoljskih sprememb.....	12
3.2.1	Rast prebivalstva	12
3.2.2	Emisije.....	13
3.3	Posledice okoljskih sprememb	15
3.3.1	Dvig povprečne temperature ozračja.....	16
3.3.2	Kmetijstvo	17
3.3.3	Vodni viri	18
4	Koncept nacionalne varnosti in konflikt.....	21
4.1	Varnost.....	21
4.2	Nacionalna varnost	21
4.3	Ogrožanje nacionalne varnosti	22
4.4	Konflikt.....	23
5	Podnebne spremembe in vpliv na ogrožanje varnosti držav v Afriki.....	25
5.1	Konflikti zaradi pomanjkanja vode – včeraj in danes	27
5.1.1	Reka Nil.....	28
5.1.2	Južni Sudan in Darfur.....	31
6	Zaključek	33
7	Literatura	35

1 Uvod

Spremembe podnebja in okolja so nekaj, kar poznamo že nekaj časa. Veliko ljudi se je že ukvarjalo s tem problemom, vendar ostaja priokus, da še zmeraj ne posvečamo dovolj pozornosti problemu spreminjanja okolja. Podnebne spremembe so začele krojiti življenja vseh državljanov Zemlje. Te spremembe vplivajo na življenje posameznikov, skupin, nacij. Zavedanje teh problemov se je v zadnjem obdobju povišalo, vendar pa ostaja vprašanje, če nismo za to že prepozni.

Podnebne spremembe v večini primerov še zmeraj vidimo zgolj kot lokalne težave. V večini primerov posledice teh sprememb še niso tako hudo prizadele najrazvitejši svet, ampak so bolj prizadele najrevnejše predele sveta in predele, kjer so pogoji bivanja najekstremnejši. V državah, ki so odvisne od koščka zemlje, ki jim prinaša pridelek, lahko pomeni nekaj kvadratnih metrov zemlje razliko med življenjem in smrtjo. Problem predstavljajo tudi reke, ki tečejo skozi različne teritorije, in vse to vpliva na življenje ljudi, ki so odvisni od teh rek. Neustrezna uporaba, spreminjanje vodotokov in onesnaževanje je zgolj nekaj primerov, ki prav tako lahko vpliva na življenje ljudi in je lahko ključna razlika med smrtjo in preživetjem.

V najrazvitejših predelih sveta še zaradi podnebnih sprememb ni prišlo do ogrožanja državne varnosti oziroma konflikta med dvema državama. V Afriki pa imamo nekaj primerov, ki bi se lahko izkazali, da je prišlo do konflikta med dvema regijama ali državama prav zaradi podnebnih sprememb in posledično sprememb okolja. V večini primerov lahko govorimo o konfliktih, ki se dogajajo na lokalnih ravneh in zajemajo več etičnih kot tudi verskih skupin.

Thomas Robert Malthus se je ob začetku 19. stoletja ukvarjal z naraščanjem prebivalstva in vplivom na družbo kot tako. S svojimi deli je postal pionir opozarjanja na prehitro naraščanje prebivalstva in vpliva na nadaljnji razvoj celotnega svetovnega prebivalstva. V svojih delih se je usmeril na posledice, ki naj bi pripeljale do različnih konfliktov in pomanjkanja sredstev, predvsem osnovnih življenjskih potrebščin. Sam je napovedoval državljanom našega planeta črn scenarij. Scenarij, v katerem pravi, da bo prihajalo do oboroženih spopadov med različnimi državami in skupinami posameznikov, ki se bodo borili za določena sredstva (v prvi vrsti za hrano).

V kasnejši literaturi, predvsem ob koncu hladne vojne, so se začeli spreminjati koncepti dojemanja ogrožanja nacionalne varnosti. Tradicionalne vojaške grožnje so se spremenile v grožnje, ki so nevojaške in predstavljajo drugačne izzive. Predvsem se je spremenila miselnost vseh akterjev na političnem in akademskem področju, saj so kar naenkrat v ospredje prišle grožnje, s katerimi se prej nikoli nismo spopadali. Ene izmed največjih groženj, groženj 21. stoletja, so postale podnebne spremembe.

Eden izmed največjih zagovornikov nove neomaltuzianske teorije, pri kateri je v ospredju vpliv podnebnih sprememb na ogrožanje varnosti držav, je Thomas Homer-Dixon. Neomaltuzianska teorija govori o vplivih podnebnih sprememb na okolje in pomanjkanju določenih surovin. Teorija govori o pomanjkanju življenjskih potrebščin. V prvi vrsti sta tukaj voda in hrana. Pomanjkanje obeh surovin oz. ene izmed njih pa predstavlja grožnjo državi in teorija pravi, da bo v prihodnosti zaradi pomanjkanja teh dobrin prihajalo do oboroženih spopadov.

V diplomskem delu se bomo osredotočili na možnost vpliva podnebnih sprememb na ogrožanje državne varnosti. Svojo raziskavo bomo usmerili v Afriko, ki je najbolj ogrožena celina v 21. stoletju in jo bodo podnebne spremembe še najbolj prizadele. Prizadele bodo območja, ki se že sedaj borijo za preživetje. V raziskavi se bomo osredotočili na raziskavo vpliva podnebnih sprememb na količino vode v Afriki in ali lahko na analiziranih območjih Afrike pride do oboroženih spopadov.

2 Metodološki okvir

2.1 Cilji in namen raziskovanja

Podnebne spremembe prinašajo spremembe na okolje in na vse ljudi povsod po svetu. S spreminjanjem podnebja prihaja do spremembe količine določenih dobrin, med njimi tudi do vode. V diplomskem delu bomo v prvi vrsti poskušali preučiti vpliv podnebnih sprememb na dogajanje v Afriki. Nato bomo analizirali učinek podnebnih sprememb na količino zalog vode v Afriki in ali lahko to pripelje do oboroženega konflikta med dvema ali več akterji. Thomas Robert Malthus je že konec 18. stoletja v svojih delih začel izpostavljati problem, da bo prišlo do različnih konfliktov med ljudmi, predvsem zaradi prevelike rasti prebivalstva, kar pa bo pripeljalo do tega, da bo zmanjkalo zalog hrane, saj je ne bomo uspeli proizvesti dovolj. Thomas Homer-Dixon je avtor, ki je konec osemdesetih in v devetdesetih let prejšnjega stoletja začel pisati o možnostih, da bo prišlo do oboroženih konfliktov med ljudmi zaradi pomanjkanja različnih naravnih virov. Sam je v svojih raziskavah izpostavil kot ključni faktor podnebne spremembe. Je tudi eden izmed pionirjev neomaltuzijske teorije.

Izhajali bomo predvsem s stališč, ki jih zagovarja Homer-Dixon in poskušali raziskati, kako vplivajo podnebne spremembe na zaloge vode v Afriki. Poudarek pri analizi bo na bolj suhe predele te celine. To bomo povezali z možnostjo in analizo konfliktov, ki so se do danes že zgodili na tem področju zaradi vodnih virov.

2.2 Hipotezi

H1: Podnebne spremembe vplivajo na nacionalno varnost države v Afriki, saj s pomanjkanjem vode in hrane pride do ogrožanja in destabilizacije.

H2: Zaradi pomanjkanja vode govorimo o pomanjkanju naravnih virov, vendar pa voda ni poglobitni razlog za oborožene spopade v Afriki.

2.3 Metode in tehnike

Za izvedbo analize bo uporabljena meta analiza, s katero bomo analizirali obstoječe primarne in sekundarne vire ter med seboj primerjali različne znanstvene raziskave s tega področja. Za to bomo uporabili naslednje tehnike:

- deskriptivno metodo, pri kateri gre za opisovanje ključnih pojmov v raziskavi,
- analizo primarnih virov (statistični podatki o zalogah vodnih virov, številu oboroženih konfliktov na določenem področju, vplivih na podnebje ipd.),
- analizo sekundarnih virov (knjige in članki v zbornikih s tematiko za pridobitev natančnejših teoretičnih izhodišč, za raziskovanje),
- primerjalno analizo, kjer bomo primerjali različne statistične podatke o vodnih virih v povezavi z različnimi konflikti na tem področju.

2.4 Sestava diplomskega dela

V prvem delu diplomskega dela bomo raziskali, kaj podnebne spremembe sploh so, kaj vpliva na njih in kakšni so učinki podnebnih sprememb. Podrobneje bomo pogledali, kaj nam lahko podatki o sestavi ozona in meteorološki podatki povejo o podnebnih spremembah in ali to sploh občutimo. Analizirali bomo učinek podnebnih sprememb v Afriki, predvsem v povezavi z vodnimi viri, in si pogledali nekatera dejstva, ki nam bodo pomagala razumeti kasnejšo podrobno analizo.

V drugem delu bomo opredelili koncept nacionalne varnosti in sam konflikt. Opredelili bomo, kaj pomeni nacionalna varnost in kaj jo lahko ogroža. Določanje teh terminov je osnova za razumevanje problematike in za samo raziskavo. V tem delu bomo definirali, kaj je konflikt, oborožen spopad in za kakšne primere vojn gre v večini primerov v Afriki.

V tretjem delu se bomo konkretno ukvarjali z vplivom podnebnih sprememb na ogrožanje nacionalne varnosti v Afriki. Za razumevanje si bomo pomagali z analizami in pričevanji nekaterih avtorjev in avtoric, ki poznajo okolje in probleme, ki se dogajajo na določenem področju. Podrobneje bomo analizirali konflikte na reki Nil, ki so se dogajali v preteklosti. Pogledali pa bomo tudi, kakšno je stanje danes. Kot drugo konfliktno območje bomo v podroben pregled vzeli področje nekdanjega Sudana. Natančneje se bomo ukvarjali s konflikti in vojno v regiji Darfur in v novonastali državi Južni Sudan.

V zadnjem delu diplomskega dela bomo potrdili ali ovrgli postavljene hipoteze, predstavili celotne ugotovitve raziskave ter na kratko obnovili opravljeno delo te analize.

3 Podnebje in podnebne spremembe

Podnebje na Zemlji ni nekaj, kar bi bilo stalno in se ne bi spreminjalo. Skozi milijone let se je Zemljino podnebje spreminjalo in vplivalo na življenje vseh živih bitij tega planeta. S spremembami v ozračju so prišle podnebne spremembe, ki so vplivale na okolje, v katerem danes živimo. Podnebje je vedno vplivalo na življenje ljudi, živali in rastlin, saj je s svojim spreminjanjem vplivalo na okoliščine, ki so povezane s hrano, vodo in razvojem življenja.

Bergant (2014, 1) pravi, da za podnebne spremembe obstajata dva vzroka: naravni vzrok in vpliv človeka. Vemo, da je prihajalo do naravnega procesa podnebnih sprememb, saj je bila ena izmed posledic tudi ledena doba, v kateri se je znašel naš planet. Zaskrbljujoče so predvsem spremembe podnebja, ki so začele nastajati v zadnjem obdobju, za kar pa je skoraj zagotovo v polni meri odgovoren človek. Bergant (2014, 1) kot ene glavnih razlogov za spremembe ozračja pripisuje izpustom različnih plinov in trdih delcev v ozračje, naseljevanju in obdelovanju zemeljskih površin.

Za razumevanje, kaj se dogaja v našem ozračju, bomo na kratko razložili, kako sploh pride do globalnega segrevanja. Ker to ni primaren cilj diplomskega dela, bomo o tem spregovorili zgolj na kratko in na splošno. Vzrok za globalno segrevanje je predvsem prevelika vsebnost ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov v ozračju. Gre za to, da sončna energija vstopi v atmosfero in ogreva Zemljo. S tem, ko sevanje sončnih žarkov doseže atmosfero, se nekaj te energije odbije nazaj v vesolje, nekaj teh infrardečih žarkov pa ostane v našem ozračju, kar pa je ključ do ogrevanja Zemlje. Problem se pojavi, ko je v ozračju prevelika količina toplogrednih plinov. Pride do tega, da ko vstopijo sončni žarki v atmosfero, te plini zadržijo žarke, ki bi se morali odbiti v ozračju. Zaradi tega pride do povišanja temperature ozračja, taljenja ledu in dviga morske gladine (Gore 2007, 26–27).

Podnebne spremembe so spremembe, ki prinašajo spremembo podnebja in neposredno tudi okolja, v katerem živimo. Različni avtorji so si enotni, da podnebne spremembe že danes vplivajo na življenje vseh prebivalcev našega planeta. Potrebno pa je vedeti, da so nekatere te spremembe že bolj prizadele, nekatere manj.

V raziskavah med znanstveniki se še vedno pojavljajo različne teorije o tem, kaj povzroča podnebne spremembe. Nekateri pravijo, da sta globalno segrevanje in podnebne spremembe del procesa narave. Njihove raziskave temeljijo na zgodovinskem pregledu in zgodovinskih zapisih, ko je že prihajalo do hlajenja in segrevanja ozračja. Te teorije so vedno manj verjetne in so tudi podkrepljene z raziskavami znanstvenikov, ki merijo vsebnost ogljikovega dioksida in drugih težkih delcev v ozračju. V začetku leta 1990 so znanstveniki začeli podrobneje spremljati zgradbo atmosfere in spremembe. Glede na večanje globalnega segrevanja znanstveniki ugotavljajo, da kot vzrok za spremembe ne morejo pripisati več zgolj nenadnim podnebnim spremembam. Ugotavljajo, da prav te nenadne podnebne spremembe sovpadajo z vplivom človeka in njegovih dejanj. Po mnenju večine znanstvenikov naj bi vse to vplivalo na današnje stanje Zemlje (Corfield 2012, 3).

Z raziskavami podnebnih sprememb se na nadnacionalni ravni ukvarja pod okriljem Organizacije združenih narodov t. i. Medvladni forum za podnebne spremembe (IPCC). Giddens (2009, 20–21) pravi, da je Medvladni forum za podnebne spremembe s svojimi raziskavami od leta 1988 močno vplival na svetovni pogled in zavedanje glede podnebnih sprememb ter globalnega segrevanja. Tako je v enem izmed svojih poročil leta 2007 ta organizacija prvič zapisala, da je segrevanje podnebja postalo nedvoumno. Poleg tega dejstva so izpostavili tudi zelo pomembno dejstvo, in sicer da je v 90 % za globalno segrevanje odgovoren človek.

3.1 Podnebne spremembe v Afriki

V diplomskem delu se osredotočamo na dogajanje v Afriki, zato bomo poudarek dali podnebnim spremembam, ki se dogajajo tam. Afriška celina je znana po tem, da je po vseh ekonomskih parametrih najrevnejša celina na našem planetu. Homer-Dixon (1991, 78) predvideva, da bodo v splošnem podnebne spremembe bolj prizadele najrevnejše države tega planeta.

Tucker (1995, 219) pravi, da se s poviševanjem bruto domačega proizvoda (BDP) na prebivalca povečujejo tudi emisije ogljikovega dioksida v ozračje. Nekatere države v Afriki imajo nizko vrednost izpusta emisij v ozračje na prebivalstva prav na račun nerazvitosti in nizkega bruto domačega proizvoda. Za večino držav Afrike so podnebne spremembe postale izziv ne glede na to, da imajo nizko raven izpusta emisij na prebivalca. Podnebnim spremembam se bo potrebno prilagoditi in zdaj te spremembe veljajo kot neizogibne (Tolumin 2009, 15).

Tolumin (2009, 15) ugotavlja, da Afrika iz podnebnih sprememb ne more oditi kot zmagovalec. Nizke temperature nikjer ne povzročajo težav z gojenjem hrane, z izjemo na nekaterih visokih gorskih predelih. Tudi povečanje količine padavin ne bo prineslo nič dobrega, saj se bodo padavine povečale na že tako razmočenih območjih. Večja količina padavin pa v teh predelih Afrike pomeni večjo količino odtekanja vode in erozijo tal. To pa je v nasprotju z nekaterimi drugimi deli sveta, kjer bi lahko v naslednjih desetletjih izkoristili podnebne spremembe in povišanje temperature ozračja (predeli Rusije in Kanade). Pri prvi hipotezi in drugi hipotezi je glavni vzrok za ogrožanje varnosti prav zmanjšanje količin pridelka in zalog pitne vode, na kar opozarja prav Tolumin.

3.2 Vzroki okoljskih sprememb

V tem delu diplomskega dela bomo govorili o tem, kaj povzroča podnebne spremembe v današnjem svetu. Izpostavili bomo dva vzroka, ki sta pomembna tudi za nadaljnjo raziskavo tega dela. V tem delu si bomo podrobneje pogledali, kako na podnebne spremembe vpliva *rast prebivalstva* in *emisije*, ki sta glavni razlog za nastalo situacijo. Sta pa zgolj ena izmed mnogih vzrokov, ki še kako pripomorejo k podnebnim spremembam, ki postajajo vse večji problem v današnjem svetu.

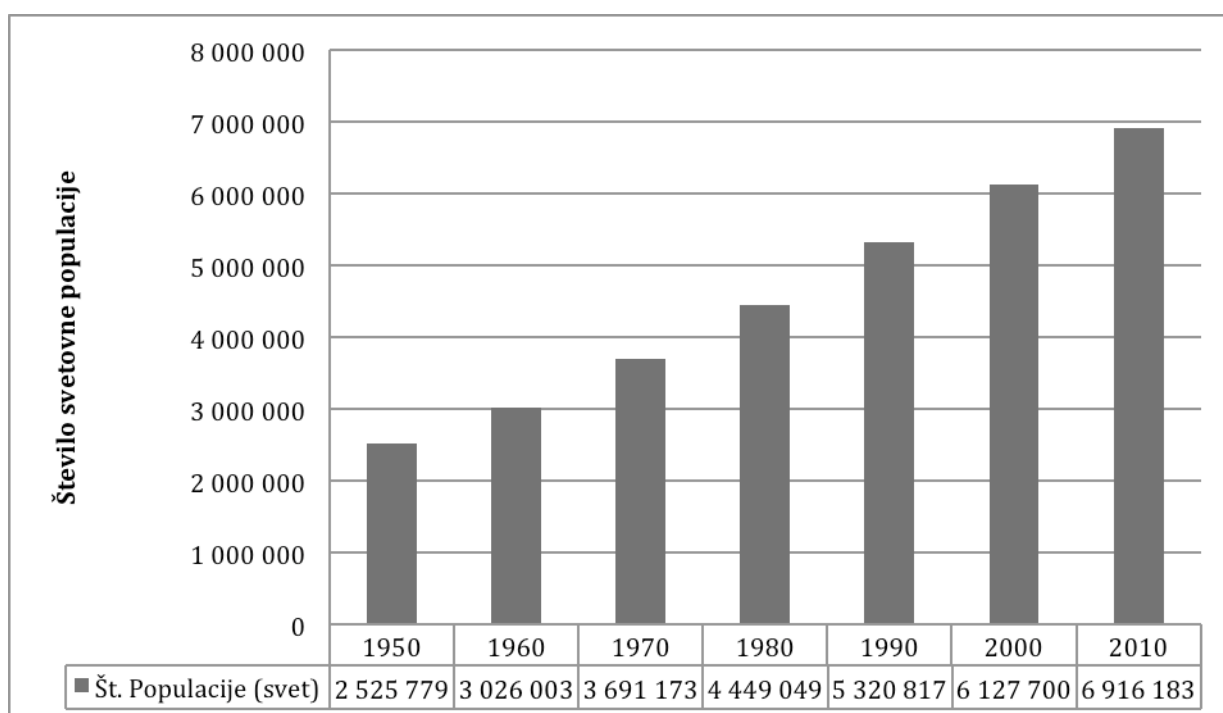
3.2.1 Rast prebivalstva

Ena izmed glavnih razlogov, ki prinaša okoljske spremembe, je rast prebivalstva. Na to je v svojih delih konec 18. in v začetku 19. stoletja že opozarjal Malthus. Malthus (1958, 8–10) je predvideval, da se populacija vsakih 25 let poveča za dvakratno vrednost oz. da gre za povišanje v geometrijskem zaporedju ($x, 2x, 4x, 8x \dots$). Ne glede na povečanje prebivalstva pa se zaloga hrane ne povečuje po njegovem mnenju v takšnem razmerju, ampak se povečuje z aritmetičnim zaporedjem ($y, 2y, 3y, 4y \dots$).

Dejstvo je, da je v 160.000 do 190.000 letih pa do začetka našega štetja človeška populacija dosegla številko okrog četrtiline milijarde ljudi. Po koncu druge svetovne vojne je število preseglo dve milijardi, sedaj pa se je številka povzpela na okrog sedem milijard (Gore 2007, 216).

V naslednjem grafu bomo prikazali rast prebivalstva od leta 1950 do leta 2010 v desetletnem razmaku.

Graf 3.1: Rast števila svetovne populacije med leti 1950 in 2010

Vir: Lastna analiza, povzeto po United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2013).

Z rastjo prebivalstva, ki se je v zadnjem obdobju človekovega obstoja strmo povišala, prihajajo tudi težave, ki se kažejo v izkoriščenosti naravnih virov in posledično v povečanju izpusta emisij v ozračje. Ne gre za to, da bi morali kakorkoli omejiti naraščanje prebivalstva, ampak gre za to, da bi morali najti rešitve pri izkoriščanju naravnih virov ter omejiti izpuste toplogrednih plinov na minimum.

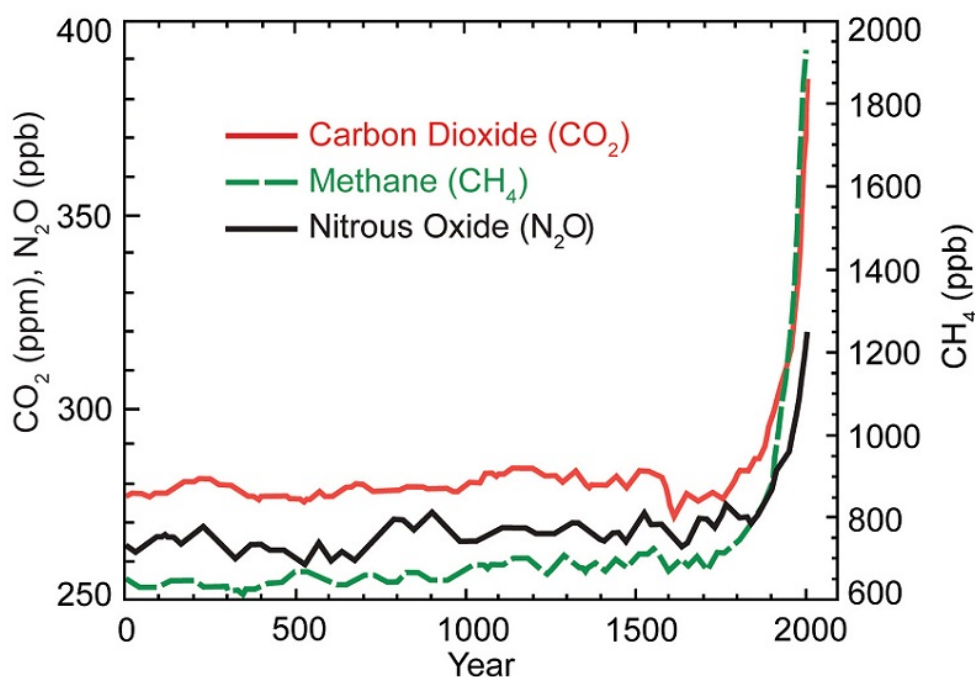
3.2.2 Emisije

V prejšnjih poglavjih smo razložili problem globalnega segrevanja in kako pride do segrevanja ozračja. Glavni razlog za segrevanje ozračja so prav emisije ali t. i. toplogredni plini.

Gore (2007, 28) pravi, da bi bila brez toplogrednih plinov povprečna temperatura na Zemlji nekje -18°C , tako pa je s toplogrednimi plini bolj primerna za življenje, saj je povprečna temperatura na našem planetu nekje $+15^{\circ}\text{C}$. Vendar pa zaradi izpušnih plinov, ki jih ustvarjamo ljudje, prihaja do povišanja povprečne temperature v ozračju. Največ k pregrevanju ozračja pripomore ogljikov dioksid, saj skupno zavzema kar 80 % vseh izpustov toplogrednih plinov v ozračje.

V atmosferi je vsebnost ogljikovega dioksida (CO_2) in metana (CH_4) naravni proces in sta ena izmed toplogrednih plinov, ki skrbita za uravnavanje temperature na površju Zemlje. Kar pa predstavlja grožnjo, je, da se je vsebnost obeh plinov od nastopa industrijske revolucije močno povišala v atmosferi in s tem posledično povišuje temperaturo na površju našega planeta. Plin, didušikov oksid (N_2O), ki prav tako spada med toplogredne pline, pa je posledica delovanja človeka (Toulmin 2009, 17).

Slika 3.1: Vsebnost toplogrednih plinov v atmosferi (od leta 0 do 2000).

Vir: United States Environmental Protection Agency (2013).

Slika nam prikazuje gibanje vsebnosti treh toplogrednih plinov (CO_2 – ogljikov dioksid, CH_4 – metan in N_2O – didušikov oksid) od leta 0 pa do leta 2000. Kot je s slike razvidno, se je vsebnost vseh treh plinov močno dvignila po industrijski revoluciji in še zdaj strmo narašča.

Dejstvo je, da se vsebnost plinov v atmosferi spreminja. To se je dogajalo tudi skozi tisočletja našega planeta in je prihajalo do sprememb. Poznamo obdobja našega planeta, ki so znana kot topla in mrzla obdobja, med njimi tudi obdobja daljših in krajših ledenih dob. Vendar pa smo v obdobju, ko človek s svojimi dejanji še nikoli ni tako pripomogel k spremembam vsebnosti plinov v ozračju in se posledično vmešaval v spremembe Zemlje. Pri prvi hipotezi trdimo, da podnebne spremembe vplivajo na nacionalno varnost države v Afriki. Izkazalo se je, da človek s svojimi dejanji vpliva na soustvarjanje posledic globalnega segrevanja in tako podnebne spremembe vplivajo tudi na posamezne države v različnih regijah.

3.3 Posledice okoljskih sprememb

Podnebne spremembe, kot večina sprememb, prinašajo določene posledice. Te posledice so lahko različne, vendar so si znanstveniki pri preučevanju vpliva podnebnih sprememb na okolje enotni, kaj to prinaša. V tem delu se bomo osredotočili na posledice, ki vplivajo na dogajanje v Afriki. Te posledice so ključne za kasnejše razumevanje naše raziskave.

Okoljske spremembe so prinesle nedvoumno segrevanje podnebnega sistema. V zadnjih šestdesetih letih, ko so znanstveniki začeli bolj podrobno spremljati temperaturo ozračja in vsebnost plinov v atmosferi, se je tako dvignila temperatura oceanov in ozračja, večni sneg in led izginjata, višina morske gladine narašča in količina toplogrednih plinov v ozračju narašča (IPCC 2013, 4).

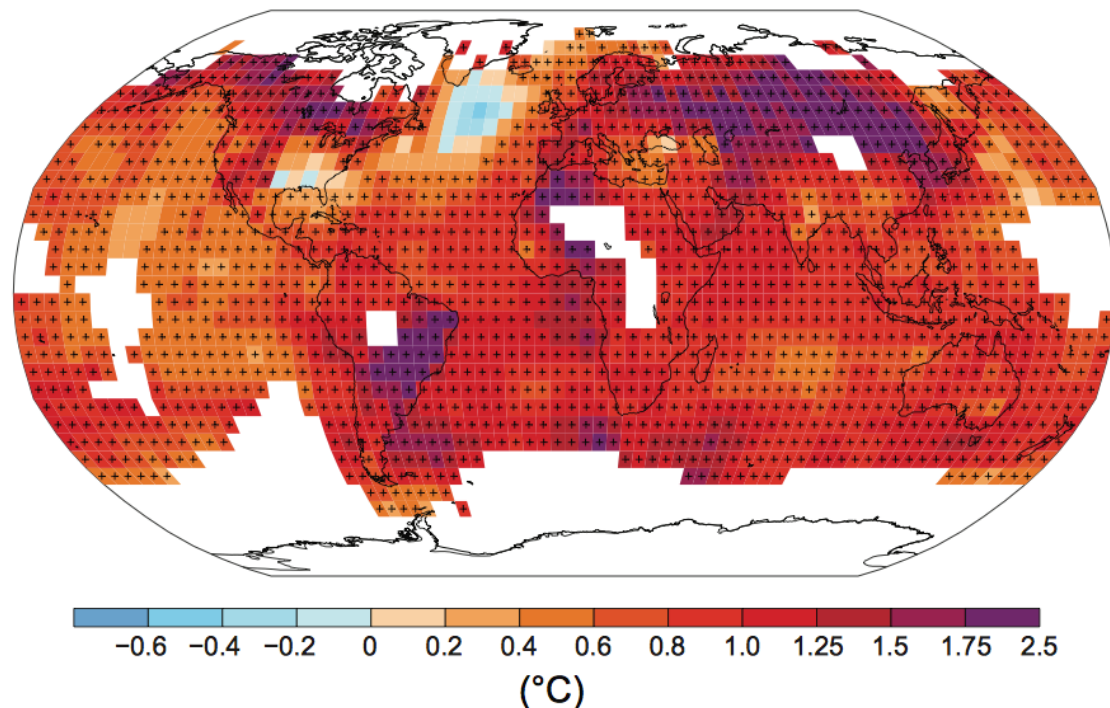
V afriški regiji so posledice okoljskih sprememb vidne predvsem pri spreminjanju povprečne temperature ozračja v različnih regijah in pri povišanju količine dežja. V Afriki se dogaja, da v predelih z manj padavinami to postaja še bolj ekstremno in prihaja do še večjih suš, medtem ko v tropskih področjih Afrike, kjer je značilna velika količina deževja, se ta količina še povečuje. Tako prihaja do ekstremnih razmer, na eni strani do velikega deževja, ki prinaša poplave, ter na drugi strani do dolgih obdobj brez dežja, kar prinaša hude suše. Pri prvi in drugi hipotezi trdimo prav to, da prihaja do pomanjkanja naravnih virov v nekaterih predelih Afrike, predvsem vode.

Takšne ekstremne pogoje dokazuje tudi statistika. Tako se je v zadnjih tridesetih letih količina dežja povišala za 10 % ob Gvinejski obali. Med leti 1960 in 1998 se je na območju deževnega gozda količina padavin povišala za približno 4 % v Zahodni Afriki, 3 % na severnem delu Konga in 2 % na južnem delu Konga. Suša pa je drugi zelo velik problem za Afriko in ima ogromen vpliv na ljudi, ki živijo tam. Sušna obdobja so pripomogla k velikim migracijam, kulturnim konfliktom in celo do propada nekaterih starodavnih kultur. Kar tretjina afriškega prebivalstva živi na območju, ki je izpostavljeno suši, in je ogroženo več milijonov življenj (Boko in drugi 2007, 436–437). Prva hipoteza se navezuje prav na ogrožanje prebivalstva. Posledično pa seveda tudi do ogrožanja držav in destabilizacije zaradi dogodkov, ki jih prinašajo podnebne spremembe in ekstremna sušna obdobja.

3.3.1 Dvig povprečne temperature ozračja

Ena izmed glavnih posledic globalnega segrevanje je dvig povprečne temperature ozračja. To se dogaja zaradi učinka tople grede, ko toplogredni plini zadržujejo v ozračju žarke, ki jih oddaja Sonce, in s tem posledično prihaja do dviga temperatur. S tem se tudi dviguje temperatura oceanov, predvsem pa vpliva, da prihaja do ekstremnih razmer na celotnem planetu (suše, orkani, poplave ...).

Slika 3.2: Sprememba temperature površja med leti 1901 in 2012

Vir: IPCC (2013, 6).

Na zgornji sliki vidimo spremembo temperature površja med leti 1901 in 2012. Skoraj na celotnem površju Zemlje se je temperatura povišala v tem obdobju. Edino območje, kjer je prišlo do znižanja temperature, je v Atlantskem oceanu, južno od Grenlandije. To pa je posledica taljenja ledu na Grenlandiji, kar bi lahko prineslo negativen učinek predvsem na Evropo.

Gore (2007, 66–67) je ugotovil, da se je v zadnjih petindvajsetih letih pripetilo kar 20-krat, da smo imeli najbolj vroča obdobja v stopetdesetih letih. Gre za povezavo med zvišanjem koncentracije CO₂ v ozračju in povišanjem povprečne temperature ozračja.

IPCC (2013, 20) je po znanstvenih raziskavah ugotovil, da se bo nekje do leta 2035 povprečna temperatura ozračja povišala za od 0,3 °C do 0,8 °C. Glede na projekcije in trend izpusta toplogrednih plinov med leti 1985 in 2005 pa naj bi se do konca 21. stoletja temperatura zvišala nekje od najpozitivnejših napovedi od 0,3 °C pa do najnegativnejših napovedi vse tja do 4,8 °C. Znanstveniki lahko skoraj zagotovo trdijo, da bo bolj pogosto prihajalo do vročih kot hladnih skrajnih temperaturnih ekstremov in da bo večkrat prišlo do zvišanja globalne povprečne temperature. Veliko verjetnost predstavljajo tudi vse pogostejši in daljši vročinski vali, medtem ko se bodo še pojavljali občasni hladni zimski ekstremi.

Tabela 3.1: Predvidevanje povprečnega dviga temperatur in spremembe padavin (1980-2080)

Regija	Predvideno povprečno povišanje temperature (°C)	Predvidena povprečna sprememba padavin (%)
Zahodna Afrika	3,3	+2
Vzhodna Afrika	3,2	+7
Južna Afrika	3,4	-4
Sahara	3,6	-6

Vir: Tolumin (2009, 22).

3.3.2 Kmetijstvo

Za enega izmed posledic podnebnih sprememb se je izkazalo tudi kmetijstvo in sama količina pridelka. Sprememba temperature predstavlja za kmetijstvo največje težave,

drug problem pa predstavlja dostop do vode. Kljub temu, da bodo s povišanjem temperature ozračja nekatera območja na Zemlji pridobila, bo po napovedih znanstvenikov celotna količina proizvodnje hrane upadla. Z rastjo prebivalstva in povišanjem temperature ozračja lahko pride do velike nevarnosti preskrbe s hrano na regionalni in svetovni ravni (IPCC 2014, 17–18). V poročilu je predvidena v prihodnosti nižja količina proizvodnje hrane. V prvi hipotezi trdimo da zaradi pomanjkanja hrane pride do groženj in destabilizacije. V nadaljnji analizi bomo pogledali učinke nižje proizvodnje hrane na destabilizacijo in ogrožanje nacionalne varnosti.

Mnogo afriških držav se že sedaj spopada s suhimi območji in težavami s pridelovanjem hrane. Podnebne spremembe tako v tem delu našega planeta ne bodo pripomogle k višji produktivnosti pridelka, ampak ga bodo hudo oklestile. Po nekaterih napovedih naj bi se pridelek zmanjšal do leta 2020 za nekje do 50 %, do leta 2100 pa po najbolj črnih napovedih vse tja do 90 %. Najbolj na udaru naj bi bile manjše kmetije. Takšno znižanje pridelka bi lahko privedlo do resnih posledic in bi lahko zelo negativno vplivalo na varnost preskrbe s hrano v Afriki (Boko in drugi 2007, 435). Najbolj na udaru so predeli celine ob ekvatorju in na območju Sahare. Na območju ekvatorja zaradi prekomerne količine padavin, kar bo povzročilo erozijo. Na drugi strani v predelih Sahare in Zahodne Afrike se s povišanjem temperature povečuje tudi suho območje. Tako naj bi države na območju Sahare do leta 2100 po nekaterih scenarijih izgubile od 2 do 7 % BDP v kmetijstvu. Zaskrbljujoč podatek je tudi, da naj bi se površina izsušenih in delno izsušenih območij v Afriki do leta 2080 povečala nekje od 5 do 8 %, kar pomeni nekje od 60 pa do 90 milijonov hektarov (Boko in drugi 2007, 447–448).

3.3.3 Vodni viri

Voda je ključna surovina za preživetje človeka. Vendar pa spremembe podnebja močno vplivajo na vodne vire povsod. Pomanjkanje vodnih virov se kaže predvsem na predelih v svetu, ki so najslabše razviti. Zelo kritične so tudi države, ki so v razvoju, saj je poraba vodnih virov vsako leto višja. Podnebne spremembe tem predelom ne prizanašajo in prinašajo še večje težave in izzive.

Homer-Dixon (1999, 67) ugotavlja, da je leta 1997 živel 430 milijonov ljudi v državah, ki imajo težave s pomanjkanjem vode. Po podatkih Organizacije združenih narodov pa naj bi se do leta 2025 ta številka zvišala na kar 3 milijarde. Po raziskavi IPCC (2014, 15) naj bi se povečala možnost suš in sušnih obdobj v najbolj suhih območjih na svetu, medtem ko naj bi se povečale zaloge vode na višje ležečih krajih. Podnebne spremembe naj bi vplivale predvsem na kakovost pitne vode. Ob sušah se poveča onesnaženost vode, ob poplavih pa je zelo oteženo delovanje čistilnih naprav.

Ko govorimo o pomanjkanju vode, je potrebno definirati, kdaj govorimo o tem, da na nekem področju primanjkuje vode. Ta meja je bila postavljena s strani Organizacije združenih narodov, in sicer o pomanjkanju vode govorimo takrat, ko je na voljo manj kot 1000 kubičnih metrov vode na prebivalca na leto (Omer 2011, 51). Afrika postaja eden najbolj ogroženih kontinentov, ki ga bo ogrožalo pomanjkanje vode v naslednjih desetletjih. Spremembe podnebja jim pri tem ne pomagajo, saj imajo problemi s pomanjkanjem pitne vode neposredno povezavo s podnebnimi spremembami in z naraščanjem prebivalstva.

UNEP (2010, 28) je ugotovil, da je imela Afrika med leti 2005 in 2010 najvišjo stopnjo povečevanja prebivalstva na svetu z 2,3 %. V tem času je število prebivalcev v urbanih območjih naraslo za kar 3,4 %, kar je bilo tudi največ na svetu.

Tabela 3.2: Zaloge vode leta 1995 in 2025 v izbranih Afriških državah

	Zaloge vode leta 1995 (m ³ /prebivalca/leto)	Zaloge vode leta 2025 (m ³ /prebivalca/leto)
Alžirija	527	313
Egipt	936	607
Etiopija	1.950	807
Kenija	1.112	602
Južnoafriška republika	1.206	698
Libija	111	47
Malavi	1.933	917
Maroko	1.131	751
Somalija	1.422	570

Tunizija	434	288
----------	-----	-----

Vir: Homer-Dixon 1999, 68.

V zgornji tabeli vidimo, da količina vode, ki je letno na razpolago, je bila že leta 1995 kritična, v letu 2025 pa bo dejansko v izbranih državah postala voda hud problem. V letu 1995 nekatere države še niso bile opredeljene kot tiste, ki imajo probleme s pomanjkanjem vode, do leta 2025 pa naj bi po napovedih Organizacija združenih narodov to število držav še naraslo. Omer (2011, 51) pravi, da naj bi do leta 2020 kar 400 milijonov ljudi živelo v 17 afriških državah, ki bodo opredeljene kot države, ki se spopadajo s pomanjkanjem vode. Zgolj za primerjavo – v Sloveniji imamo potencialne zaloge vode na prebivalca približno 16.000 m³ na leto (ARSO 2014, 5). V obeh hipotezah je govora o vodnih virih. Obe hipotezi govorita o pomanjkanju vode v povezavi z ogrožanjem nacionalne varnosti ali pa v povezavi s spopadi. V tem delu diplomske naloge smo lahko opazili, da je pomanjkanje vodnih virov nekaj realnega in vsakdanjega na določenih področjih v Afriki.

4 Koncept nacionalne varnosti in konflikt

4.1 Varnost

Varnost je za človeka pomembna že iz prazgodovine. Že od samega začetka je človek skrbel za varnost sebe in varnost drugih, skozi stoletja pa se je razvijala kolektivna varnost, ker je kolektivna obramba veliko bolj uspešna kot individualna proti skupnemu nasprotniku. »Med človekovimi dejavnostmi ima svoje mesto tudi varnost kot ena od strukturnih prvin človekovega bivanja in dejavnost, ki je usmerjena k ohranitvi njegovega obstoja« (Grizold 1999a, 7). Sama varnostna dejavnost se je pojavila, kot pravi Grizold (1999a, 7), nekje v času, ko se je človek z odkritjem novih orodij in orožij prilagodil na življenjske razmere v takrat bolj nevarnem okolju, kot ga poznamo danes.

V času hladne vojne se je govorilo zgolj o dimenziji varnosti, ki je vojaško-politični problem. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je koncept varnosti razširil in z novimi pristopi dobil nove dimenzije. Pristopi, ki so se pojavili, so postavili nove koncepte in razumevanje varnosti. Vsem tem pristopom je skupno to, da se varnost kot dejavnost ne izraža več zgolj v vojaškem smislu, ampak tudi na gospodarskem, socialnem, okoljskem, političnem, humanitarnem in kulturnem področju (Prezelj 2001a, 128).

Po koncu hladne vojne se je začelo govoriti o grožnjah in ogrožanju varnosti. Vendar glede na globalizacijo in glede na povezovanje držav znotraj različnih institucij lahko govorimo, da se države kolektivno borijo proti grožnjam varnosti. Prezelj (2007, 4) pravi, da dejanske grožnje varnosti zajemajo vse pojave: tako družbene kot naravne, ki dejansko zmanjšujejo varnost. Grožnje varnosti predstavljajo vsi družbeni ali naravni pojavi, ki zmanjšujejo prvine varnosti konkretnih referenčnih objektov v konkretnih dimenzijah.

4.2 Nacionalna varnost

Nacionalna varnost kot termin se je začela uporabljati šele po koncu druge svetovne vojne in prej ni bil v uporabi. Nacionalna varnost v samem bistvu termina govorimo o državni varnosti. V literaturi, na političnem in svetovnem prostoru govorimo o treh

vrstah varnosti, in sicer o individualni, nacionalni in mednarodni. Kljub temu, da ima mednarodna skupnost za zagotavljanje nacionalne varnosti v današnjem svetu vedno večjo vlogo, pa je z vidika razumevanja diplomskega dela predvsem pomemben vidik nacionalne varnosti in njeno ogrožanje.

Ko govorimo o nacionalni varnosti, jo Grizold (1999a, 25) v najsplošnejšem pojmu opredeljuje kot varnost nacije oziroma naroda. Ta varnost pa zajema varnost ozemlja, varnost prebivalcev, ki živijo na določenem teritoriju, in njihove lastnine ter ohranjanje in vzdrževanje državne suverenosti. Grizold (1999b, 16) je nacionalno varnost opredelil kot »prizadevanje nacionalne države, da zagotovi varnost vsem članom družbe pred ogrožanjem od zunaj (posegi, napadi, okupacija, blokada idr.) in znotraj družbe (ogrožanje reda in miru, kriminal idr.)«.

Kot je prišlo do premika med znanstveniki glede groženj nacionalne varnosti, je prišlo tudi do redefinicij, kaj predstavlja nacionalno varnost ob koncu hladne vojne. Prej je teorija nacionalne varnosti izhajala iz realističnega koncepta, kjer je v ospredju pravica po samoobrambi, ki je pravica suverenih držav, odvrčanje zunanjih sovražnikov in zaščita države in njenih prebivalcev ter se razvija uporaba oboroženih sil za odvrčanje groženj iz mednarodnega okolja. S koncem hladne vojne pa se ta koncept zunanjih sovražnikov, ki ogrožajo nacionalno varnost, zamenja z viri ogrožanja (Grizold 1999b, 18). Definiranje nacionalne varnosti nam pomaga razumeti kontekst nacionalne varnosti v prvi hipotezi in je ključnega pomena pri razumevanju problema.

4.3 Ogrožanje nacionalne varnosti

Koncept dojemanja državne varnosti se je ob koncu hladne vojne spremenil in so se v literaturi začeli pojavljati novi koncepti dojemanja državne varnosti in nove grožnje. Predvsem se je v ospredje postavilo varnost ljudi in se je oddaljilo od tradicionalnih pogledov ogrožanja nacionalne varnosti, ki so se upirale zgolj na vojaško ogrožanje. Kot alternativa temu konvencionalnemu razumevanje ogrožanja varnosti se je vključilo v diskurz o ogrožanju varnosti posameznika tudi revščino, varovanje okolja in pa konflikti znotraj države (intra-state) (Biswas 2011, 2).

Ullman (v Prezelj 2001a, 131) pravi, da ko govorimo o ogrožanju varnosti, govorimo o dogodkih, ki bi na kakršenkoli način lahko ogrožali življenja prebivalcev neke države in ti dogodki bi drastično pripomogli k znižanju kvalitete življenja prebivalcev. Obstaja več elementov, ko govorimo o ogrožanju nacionalne varnosti. Neka država je torej ogrožena, ko je ogrožena njena varnost, interes, stabilnost, mir, vrednote in pravice (Prezelj 2001a, 131). »Grožnje varnosti so tisti pojavi (problemi), ki izdatno zmanjšujejo eksistencialno in razvojno varnost (omejujejo existenco in razvoj) izbranega referenčnega objekta« (Prezelj 2001a, 131).

Organizacija združenih narodov, ki je ena od osrednjih institucij, ki skrbi za to, da se število konfliktov po vsem svetu zmanjšuje in kar se da rešuje po mirni poti, je leta 1987 po sklicu Generalne skupščine v pogovorih zaključilo, da so nevojaške grožnje prišle v ospredje globalnih skrbi. Kasneje, natančneje leta 1990, je Organizacija združenih narodov objavila poročilo o človeškem razvoju in kot eno izmed groženj za ljudi uvrstila tudi ekonomsko krizo (Biswas 2011, 5). Vendar pa kot pravi Prezelj (2001b, 849) dejansko te grožnje, ki smo jih našli, niso nove. Kriminal, okoljske grožnje in gospodarske grožnje varnosti države so že več tisoč let stare grožnje v življenju ljudi. Spremenilo se je zgolj dojemanje teh groženj, predvsem na mednarodnem političnem prostoru ob koncu hladne vojne, ko so prišle v ospredje grožnje varnosti, ki so nevojaške. Zdaj govorimo o multidimenzionalnem ogrožanju nacionalne varnosti, ki pa zahteva pri ocenjevanju ogrožanja prav tako multidimenzionalen pristop, saj pri problemih, ki se pojavljajo danes, ne gre več zgolj za nacionalne grožnje, ampak gre za skrb celotne mednarodne skupnosti (Prezelj 2007, 4). Grožnje in ogrožanje nacionalne varnosti nam pomaga pri razumevanju obeh hipotez, saj je ključno, da razumemo, da grožnje niso zgolj vojaške narave, ampak da so podnebne spremembe postale grožnja nacionalnim državam.

4.4 Konflikt

Za konflikt sta vedno potrebni vsaj dve strani. V vsakodnevem življenju se srečujemo s konflikti in tudi z reševanjem le-teh. Konflikti, ki se dogajajo na državnem nivoju, so bolj kompleksni in so se v zadnjih desetletjih razvili v multidimenzionalne probleme, saj se vpliv in vpletenost akterjev v same konflikte zelo spreminja. Tako je reševanje konfliktov v zadnjih desetletjih postalo bolj

kompleksen problem in je izziv za vse znanstvenike in akterje, ki se ukvarjajo z reševanjem konfliktov na mednarodni ali državni ravni.

Konflikt je opisan kot boj za vrednote in zahteve po virih, moči in spremembi stanja. Do konflikta pride, ko so cilji, aktivnosti in interesi nekega akterja ogroženi z dejanji drugega. Obe strani v konfliktu si prizadevata, da ena ali druga stran ne bi dosegla zastavljenih ciljev, napetost pa se stopnjuje glede na izid, ki ga prinese konflikt med obema stranema. Izid konflikta je odvisen od moči ene ali druge strani, saj močnejša stran ponavadi lahko izsili oz. ima boljše izhodišče, da drugo stran prepriča v neko stvar (Jeong 2008, 5–6).

Konflikt med dvema stranema v Afriki pogosto pripelje do oboroženih spopadov. Od konca 2. svetovne vojne do razpada Sovjetske zveze je na teritoriju Afrike potekalo kar 172 vojn. Oboroženi spopadi so se dogajali na ozemljih, kjer je prihajalo do dekolonizacije, in tam, kjer imajo veliko moč razvite države (Prebilič 2006a, 52).

Ko govorimo o oboroženih spopadih, je potrebno poudariti, da so oboroženi spopadi opredeljeni kot odprt, oborožen spopad med dvema ali več organiziranimi stranmi. V spopadih, ki imajo kontinuiteto, gre za željo po pridobitvi politične moči in kontrolo nad ozemljem (Smith 2004, 3). Druga hipoteza vključuje oborožene spopade in je za analizo hipoteze pomembno, da postavimo teoretska izhodišča iz katerih izhajamo.

V Afriki se vse pogosteje uporablja izraz t. i. notranje vojne (intrastate wars). Izraz notranje vojne je širši kot državljanska vojna, saj je državljanska vojna opredeljena kot vojna med različnimi skupinami v državi, ko se spopadejo narodi v večnacionalni državi ali pa ekstremne politične skupine z leve in z desne politične smeri. Pri notranjih vojnah pa je samo število oboroženih skupin veliko in se ga zelo težko določi (Prebilič 2006a, 52).

5 Podnebne spremembe in vpliv na ogrožanje varnosti držav v

Afriki

Tako v literaturi kot med znanstveniki, ki se ukvarjajo s preučevanjem podnebnih sprememb in ogrožanjem državne varnosti, lahko zasledimo, da postajajo podnebne spremembe pomemben dejavnik v današnjem svetovnem prostoru. Eden izmed pionirjev raziskav na področju vpliva različnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na konflikte med različnimi državami (etičnimi skupinami ipd.), je bil Malthaus. V svojih esejih je opisoval možne scenarije in možne posledice, ki bi lahko prinesle različne konflikte med dvema ali več akterji. Novodobna literatura je utemeljila teoretična izhodišča in naredila veliko na empiričnih raziskavah glede vpliva podnebnih sprememb, ki prinašajo pomanjkanje različnih naravnih virov. To vse skupaj naj bi vplivalo na varnost držav in posledično naj bi prihajalo tudi do različnih konfliktov med državami ali konfliktov znotraj določene države, prav zaradi pomanjkanja naravnih virov.

Kot enega izmed glavnih razlogov za probleme, ki naj bi nastali v naslednjih letih še toliko večji, se v literaturi omenjajo zaloge vode. Kot smo že predstavili v prejšnjih poglavjih, zaloge vode predstavljajo težave že v današnjem svetu v Afriki, prihodnost pa ne prinaša nič kaj boljše napovedi. Vodni viri postajajo pomembni v današnji družbi in so najpomembnejši vir za človeka, njegov obstoj in razvoj. Medtem ko je v predelih Evrope, Severne Amerike in ponekod po Aziji praktično dovolj vode za tamkajšnje prebivalstvo, pa je drugačna zgodba predvsem na področju Saharske Afrike.

Analitiki in znanstveniki opozarjajo na problem pomanjkanja vode, vendar pa v literaturi zasledimo, da neke povezave med pomanjkanjem vode in neposrednim vojaškim konfliktom, po mnenju nekaterih znanstvenikov, ni. Tako Homer-Dixon (1999, 69) pravi, da kljub temu, da se posveča veliko pozornosti problemu, da si države delijo strugo rek in povečujejo možnosti konflikta med temi državami, ni veliko možnosti, da pride do konfliktov med državami zaradi pomanjkanja vode. Prav tako Homer-Dixon pravi (1999, 138), da bo v prihodnosti prihajalo na določenih delih

sveta do konfliktov zaradi pomanjkanja kmetijsko obdelovalnih zemljišč, gozdov, ribolova in zaradi rečne vode. Dejstvo je, da si veliko različnih držav deli reke. Tako kar 40 % ljudi na svetu danes živi ob rekah, ki si jo delita vsaj dve državi. Zanimivo je, da je Ismail Serageldin, ki je bil leta 1995 podpredsednik Svetovne banke, oddelka za trajnostni razvoj, rekel, da se bodo v naslednjem stoletju bile vojne za vodo (Homer-Dixon 1999, 139). Čeprav nekateri avtorji pišejo o tem, da ni povezave med oboroženim spopadom in pomanjkanjem vode v tej regiji, bomo pogledali še druge poglede in podatke.

V novejši literaturi se je začela pojavljati večja zaskrbljenost nad primanjkovalom vode na določenih delih sveta, predvsem v Afriki. Povečana je zaskrbljenost nekaterih političnih akterjev, ki delujejo predvsem na mednarodni ravni. Tako je tudi generalni sekretar Organizacije združenih narodov Ban Ki-moon že leta 2011 izrazil zaskrbljenost, da se zaradi podnebnih sprememb povečuje konkurenca med državami in različnimi skupnostmi zaradi primanjkovala naravnih virov, predvsem vode (Selby in Hoffmann 2014, 2). Gleick (1993, 111) pravi, da že lahko govorimo o določenih konfliktih med državami zaradi vodnih virov. Narodi se na tak ali drugačen način že borijo za določene vodne vire, pa naj si bo to na političnem prostoru ali pa tudi z elementi vojne. Kot posledico, ki bo povišala povpraševanje po vodi zaradi preproste življenjske potrebe po vodi ali zaradi potreb industrijskega sektorja, navaja globalne podnebne spremembe kot enega izmed glavnih razlogov, ki bo vplival na to. Za nekatere države bi že majhna sprememba v kakovosti vode lahko pomenilo ogromno. Sprememba rečne struge neke skupnosti (države) bi lahko imelo za drugo državo, ki vodo izkorišča kot energijski vir, prav tako hude posledice.

Homer-Dixon (1999, 139) pravi, da obstajajo določene okoliščine, kjer bi lahko prišlo do oboroženega spopada med državami, ki si delijo reko. Najprej je pogoj, da je država, ki živi bolj po toku navzdol, zelo odvisna od določene reke. Naslednji pogoj je, da država, ki nadzoruje reko v zgornjem delu njenega toka, s svojimi dejanji grozi, da bo ogrozila kakovost ali dotok vode v državo, ki uporablja reko v nižjem delu njenega toka. Naslednji faktor, ki ga izpostavlja, je, da morata imeti državi že zgodovino nekih sovraštev oz. problemov. Zadnji faktor, ki pa je nujen za kakršenkoli konflikt, pa je, da se država, ki živi v nižjem delu rečnega toka, počuti dovolj vojaško

močno za posredovanje v državi, ki ji v višjem delu rečnega toka lahko s svojimi dejanji zagrozi in ogrozi dostop do reke.

V raziskavah in literaturi se pojavljata dva koncepta pogleda na ogrožanje varnosti določene države zaradi klimatskih sprememb. Prvi je vpliv klimatskih sprememb predvsem na ekonomijo. Drugi pa je sam pogled na podnebne spremembe, kot nacionalna in globalna grožnja. Britansko ministrstvo za obrambo je v svojem poročilu izdalo, da so med tremi največjimi dolgoročnimi grožnjami za nacionalno in globalno varnost prav podnebne spremembe (Tolumin 2009, 110). V zadnjih letih vidimo razvoj in zavedanje znanstvenikov in politikov, ki delujejo na nacionalni in nadnacionalni ravni, ter samih ljudi, da dostop do vode v določenih primerih postaja problem in prihaja do določenih konfliktov prav zaradi podnebnih sprememb, ki so prinesle v določenih delih sveta oborožene spopade.

Ko govorimo o konfliktih, ki so se dogajali zaradi vpliva okoljskih sprememb, govorimo o konfliktih, ki se dogajajo znotraj neke države. Malo je primerov, ko je do konflikta prihajalo med dvema ali več nacijami, velikokrat gre za različne konflikte manjših skupin (klanov) v določeni državi. Ko bomo analizirali določene konflikte, bomo videli, da gre predvsem za zelo zapletene konflikte, kjer pa ni nujno, da je šlo za konflikte zaradi podnebnih sprememb in pomanjkanja vode.

5.1 Konflikti zaradi pomanjkanja vode – včeraj in danes

V tem delu bomo predstavili nekaj konfliktov, ki so se dogajali in se dogajajo še danes na področju Afrike zaradi pomanjkanja vode na določenem teritoriju. Analizirali bomo določene konflikte in ugotavljali, ali lahko govorimo o tem, da so se konflikti dogajali zaradi podnebnih sprememb, ki so prinesle v določene regije sušo, ali pa so razlogi drugačni. Gleick (1993, 84–85) prepozna štiri glavne faktorje, ki so močno povezani s tem, da lahko pride do konflikta zaradi vodnih virov:

- a) stopnja pomanjkanja vode,
- b) koliko je porečje reke deljeno z drugimi regijami oz. državami,
- c) relativna moč držav, ki si delijo porečje reke,
- d) dostopnost do drugih alternativnih virov sveže vode.

Večina konfliktov znotraj države in med samimi državami predstavlja danes zelo kompleksen problem. Razlogi za konflikt so večplastni in ne moremo govoriti več o konfliktih, ki se zgodijo zgolj zaradi enega razloga. Tako se konflikti dogajajo zaradi različnih pogledov v religioznem smislu, zaradi različnih ideoloških predstav, težav z določanjem meja in problemov, ki predstavljajo ekonomsko grožnjo in razvoj določene države (Gleick 1993, 84). V tem delu bomo analizirali predvsem konflikte, pri katerih gre v osnovi za problem in konflikt zaradi vodnih virov, vendar je potrebno poudariti, da v današnjih konfliktih vodni viri niso edini razlog za konflikt, saj so konflikti postali mnogo bolj kompleksnejši in obstaja več faktorjev, ki vplivajo na dogodke, ki so se oziroma se dogajajo.

5.1.1 Reka Nil

Reka Nil je kompleksen problem v Afriki in predstavlja eno izmed zelo vročih teritorijev za oborožene spopade v naslednjih letih prav zaradi njene velikosti in odvisnosti določenih držav od te reke. Selby in Hoffmann (2014, 4) prepoznata tri glavne razloge, ki so zelo pomembni pri tem, da lahko pride do vojaškega spopada med različnimi državami ali do vojne znotraj države v porečju reke Nil. Omenjeni trije razlogi so:

- a) ekonomski razvoj in velika poseljenost prebivalstva ob porečju reke Nil (povečanje težnje po zalogah vode),
- b) velika odvisnost držav v spodnjem delu porečja, predvsem Egipta,
- c) odsotnost kakršnegakoli sporazuma o upravljanju z vodami v porečju Nila.

Kot zelo pomemben dejavnik je potrebno omeniti, da je v porečje reke Nil vključenih 11 različnih držav.

Voda, predvsem reka Nil, predstavlja v tem delu Afrike razvoj in eno izmed redkih opcij za življenje. Razvoj Egipta je odvisen od reke Nil, življenja ljudi so močno odvisna od zalog kvalitetne vode na tem področju. Tako Egipt s svojimi dejanji in predvsem uporabo diplomacije in močnih zaveznikov, ki jih ima na mednarodnem prostoru, lahko bolj politično pritiska na odločitve držav, ki so v zgornjem delu porečja Nila. Te pritiske pa ji omogoča sporazum še iz časov britanskega kolonializma, natančneje leta 1929. Ta sporazum omogoča Egiptu pravico do veta pri vseh večjih energetskih projektih na Belem in tudi na Modrem Nilu (Videmšek 2011, 287).

Skozi leta se stopnja na porabo reke Nil in stopnja pritiskov med državami povečuje iz leta v leto. Že zaradi povečanja števila prebivalstva in ekonomskega razvoja, ki oba predstavljata in prinašata višjo porabo vodnih virov, predstavljajo vodni viri držav, ki so v porečju Nila, velik izziv. Med njimi je prav gotovo največji izziv na Egiptu, saj iz vodnih virov, ki so jim na voljo v državi, reka Nil predstavlja kar 97 % vseh vodnih virov v državi (Selby in Hoffmann 2014, 4).

V zgodovini je bilo kar nekaj podpisanih sporazumov med državami, ki si delijo porečje reke Nil. Problem, ki se kaže v teh sporazumih, pa je, da se veliko držav ne drži teh sporazumov ali pa dejansko niso pristopili k podpisu teh sporazumov in tako niso zavezani k enotnemu razvoju in upravljanju reke. Problemi, ki se pojavljajo, so predvsem politični, saj ni politične volje med državami, da bi se uskladili in začeli načrtno in dolgoročno upravljati s porečjem Nila. Velik problem predstavljajo tudi konflikti v preteklosti držav, ki si delijo porečje Nila. Med njimi lahko govorimo o konfliktih med Etiopijo in Eritrejo, notranjepolitične težave v Somaliji, konflikt v Sudanu z Južnim Sudanom ter konflikt med Ruando in Burundi. To je zgolj nekaj primerov, ki ovirajo sodelovanje držav zaradi zgodovinskih dogodkov. Kot smo že omenili, ima veliko vlogo pri upravljanju porečja Nil država Egipt. Egipt ima zaledje Velike Britanije, ki ima velike interese zaradi Sueškega prekopa, imajo pa tudi zaledje in podporo Združenih držav Amerike in Arabske lige. Tako je Egipt pritiskal na mednarodne finančne institucije, naj ne financirajo projektov, ki si jih je zamislila Etiopija z gradnjo določenih razvojno gledanih projektov. S svojimi pritiski ji je uspelo, da arabski svet ni odobril dolgoročnih posojil za izvedbo predvidenih načrtov (Rahman 2012, 43–45). Kot smo že omenili, obstaja sporen sporazum še iz časov britanskega kolonializma, drugi tak sporazum, ki je v veljavi od leta 1959, pa pravi, da kar 74 % vsega vodnega vira Nila pripada Kartumu (Sudanu) in Kairu (Egiptu) (Videmšek 2011, 287).

Trenutne razmere, vodenje in napovedi projektov, ki si jih želita predvsem Etiopija in Egipt, postajajo nevzdržne. Dejstvo je, da zahteve po zalogah vode naraščajo s strani vseh držav. Pa naj si bo to zaradi naraščanja števila prebivalstva, želje po gradnji hidroenergetskih elektrarn ali zaradi zahtev po vodi zaradi osnovnih življenjskih potrebščin (obdelovalne površine, pijača). Nekateri avtorji so tako prepričani, da tam

ni dovolj vode za vse projekte Egipta in Etiopije glede namakalnih načrtov obdelovalnih površin, sploh pa ni dovolj vode, da bi zadovoljili želje vseh držav, ki uporabljajo vodo porečja Nil (Paisley in Henshaw 2013, 63).

Zanimive so ugotovitve, ki ista jih podala Selby in Hoffmann (2014, 5), ki pravita, da ni dejanskih dokazov, ki bi dokazovali, da pomanjkanje vode zavira razvoj, sploh pa ne k temu, da bi prišlo do čezmejnih sporov. Proti tem argumentom piše McGrath (2014), ki v svojem članku zapiše, da je že junija 2013 takratni egipčanski predsednik Morsi podal izjavo, da so še odprte vse opcije, tudi vojaško posredovanje, zaradi gradnje jeza na reki Nil. Egipt v tem primeru vidi gradnjo jeza kot nacionalno grožnjo, saj so prepričani, da bodo ob zaključku gradnje izgubili veliko količino vodnih virov, od katerih pa so Egipčani popolnoma odvisni. Na drugi strani pa Etiopijci vidijo veliko priložnost v tem projektu in je za njih eden izmed ključnih projektov za ekonomski razvoj in zmanjšanje revščine. Največjo skrb pa predstavlja to, da nobeden izmed vključenih akterjev ni prepričan, kaj se bo dejansko zgodilo, ko bo jez zgrajen. Na eni strani Etiopija in Sudan zagovarjata, da ne bo nekih sprememb v pretoku vode, na drugi strani pa, kot že omenjeno, Egipt predvideva, da se bo zmanjšal pretok vode in posledično v veliki meri ogrozil življenje in razvoj Egipčanov.

Problemi, ki se pojavljajo v povezavi s porečjem reke Nil, niso najbolj optimistični in prikazujejo težave, s katerimi se spopadajo vse države porečja. V prvi vrsti gre za probleme podnebnih sprememb, naraščanje števila prebivalstva, velika odvisnost držav od porečja reke Nil, industrijskega razvoja držav, ki zahteva in porablja vse večje količine vode ter jo tudi onesnažuje. Kot zadnja velika težava pa se pojavlja odsotnost politične volje držav za skupno sodelovanje in skupno upravljanje porečja. Pomanjkanje naravnih virov z ekonomske perspektive predstavlja grožnjo za konflikt. V tem primeru voda predstavlja močan naravni vir, od katerega je visoka odvisnost velikega števila akterjev. Tako Rahman (2012, 45) zaključuje, da ker voda predstavlja pomembno ekonomsko dobrino v Afriki, lahko zaradi njenega pomanjkanja, kakor pomanjkanja katerih koli drugih dobrin (nafta), pride do povečanja pritiska ali pa celo do samega konflikta med državami.

5.1.2 Južni Sudan in Darfur

Eno izmed kriznih žarišč je Sudan oz. natančneje Darfur in novonastala država Južni Sudan. Situacija v regiji in mejah starega Sudana je primer kompleksnega konflikta. V tem delu bomo predstavili dva pogleda na konflikt v Sudanu, v regiji Darfur, in Južnem Sudanu. Kot bomo videli, obstajajo nasprotna si mnenja, kaj se dejansko dogaja v tem delu sveta, in bomo skušali razumeti kompleksnost situacije, ki se vleče že več kot desetletje.

Konflikt na področju nekdanjega Sudana predstavlja več kot le eno konfliktno prizorišče. Na zahodu ob meji s Čadom imamo eno izmed najbolj vročih in konfliktnih regij: Darfur. Na jugu je novonastala država Južni Sudan. Med obema Sudanoma pa so Nubske gore, ki predstavljajo prav tako krizno žarišče.

Pogledi na konflikt v Sudanu, Darfurju, Južnem Sudanu in Nubskem gorovju se razlikujejo iz raziskav, ki so jih opravljali akademiki in poročevalci, ki so bili del teh konfliktov in poznajo zgodbo z drugega zornega kota. Videmšek (2011, 286) je tako zapisal, da se bo o nafti govorilo zgolj še nekaj let, potem pa se bo govorilo le še o vodi, predvsem v suhih in vročih predelih sveta. Tudi v mednarodni skupnosti, drugih vladah po svetu, nevladnih organizacijah ter nekateri akademiki konflikte in notranje vojne, ki se dogajajo na področju Sudana, pripisujejo problemom z vodnimi viri. Ban Ki-moon (2007) je zapisal, da ob različnih političnih in družbenih vzrokih je v prvi vrsti konflikt v Darfurju izvor ekološke krize, spodbujen s strani podnebnih sprememb.

Konflikt med Južnim in Severnim Sudanom je po mnenju nekaterih predvsem etični konflikt in boj za nafto. Vendar pa je dejstvo, da gre pri Južnem Sudanu tudi za geostrateško pozicijo za vodo. Mednarodna skupnost je bila močno zaskrbljena, da bo na tem predelu ob razglasitvi nove države prišlo do nove vojne, ki se je ravno končala. Zaskrbljenost predstavlja predvsem spor dveh velikih religij, kjer imamo na severu muslimane in krščansko-animistični jug. Boj naj bi se razvnel predvsem za nafto in vodo. Vendar pa ima dejansko moč Kitajska, saj je uvoznica 70 odstotkov vse sudanske nafte (Videmšek 2011, 280).

Že takoj po osamosvojitvi Južnega Sudana leta 2011 je bilo čutiti napetosti med Južnim Sudanom in Sudanom. Napetosti izhajajo zaradi meje, ki med državama ni bila točno določena. Kar pa še bolj podžiga k konfliktu, pa je, da obe strani podpirata uporniške skupine v sosednji državi in se tudi tako bojujeta.

Po osamosvojitvi Južnega Sudana so največ izgubile pokrajine, kjer živijo staroselci, regije pa so bogate z naravnimi bogastvi. Južni Sudan je z odcepitvijo pridobil moč, suverenost in neodvisnost. Pokrajine v okolici Modrega Nila, Nubskih gora, Abyei in Darfur so postale najbolj ranljive pokrajine v Sudanu. Ker niso bile vključene v osamosvojitvev in oblikovanje svoje države, so največji ljudje, ki živijo na teh območjih, največji poraženci. Oblast iz glavnega mesta Sudana Kartum namensko in organizirano izvaja eno izmed največjih genocidov v sodobni zgodovini človeštva.

V tem konfliktu gre za preplet mnogih dejavnikov. Med prvimi dejavniki je aroganca, nezainteresiranost in interes velikih držav. Interes Kitajske in Združenih držav Amerike, Evropske unije, Velike Britanije, Rusije in Francije so naravna bogastva (nafta, zlato). Za kršenje človekovih pravic se velike države enostavno ne zmenijo, saj imajo svoje določene interese in jih ne zanima poboj tamkajšnjih ljudi, ampak samo dobiček. V literaturi lahko zasledimo, da gre v primeru Darfurja tudi za religiozno vojno, kar pa ni res. Tam živijo pripadniki muslimanske vere, ki pa se bojujejo na obeh straneh, tako da v tem primeru ne moremo govoriti o verskem konfliktu (Križnar in Weiss 2008).

V pokrajini Darfur je gorovje po imenu Jebel Mara. Ta predel ima največjo količino vode med rekama Nil in Niger in je eno najbolj ugodnih pokrajin za življenje. Vse kaže na to, da je boj za Darfur dejansko boj za vodo v tem predelu. Plemena, ki živijo na tem področju, so v večini primerov združena pod okriljem Sudanske osvobodilne vojske. Z vojaško aktivnostjo želijo zgolj zaščititi svojo zemljo, svojo pokrajino, katero pa napadajo t. i. Janjaweed milica in sudanska vojska, ki si želi pridobiti moč v tej pokrajini ter posledično tudi vsa naravna bogastva (Križnar in Weiss 2008).

6 Zaključek

Človek je s svojim razvojem in dejanji posegel v naravo in njen razvoj. Z razvojem novih tehnologij je v industrijski dobi svoj vpliv na naravo še povečal in pahnil naš planet v izziv, katerega se na žalost zaveda še zmeraj premalo ljudi. Predvsem tukaj gre za politične akterje in velike multinacionalne družbe, ki se ne zmenijo za spremembe, ki se dogajajo na Zemlji, ampak gledajo le na svoje interese in svoj profit.

Afrika se je izkazala kot celina, ki ji podnebne spremembe ne prizanašajo. Po gospodarskem in tehnološkem razvoju je najslabše razvita celina na našem planetu in je že s tega vidika bolj ogrožena. Podnebne spremembe pa le še bolj poglobljajo probleme in težave s pridobivanjem naravnih virov, predvsem na področju Sahela. Med drugim Prebilič (2006b, 27) pravi, da tiste države v Afriki, ki imajo na letni ravni manj kot 1000 m³ vode na prebivalca, so kar 1,5-krat bolj izpostavljene državljanskim vojnám, kot pa države, ki tega problema ne poznajo.

Notranje vojne razjedajo Afriko in ji onemogočajo dostojen razvoj. Za temi konflikti stojijo vplivnejše države iz drugih koncev sveta. V prvi vrsti je tu s svojimi interesi Kitajska, sledijo Evropske države in Združene države Amerike. Svoj vpliv pa v islamskih državah širijo tudi Saudska Arabija oz. vse države Arabske lige.

Voda postaja velik problem v Afriki. Kot smo videli v raziskavi, je odvisnost od vode na področju Sahela kritična in po vseh kriterijih lahko govorimo o pomanjkanju vode na tem področju. Podnebne spremembe prinašajo še hujše suše na področju Sahela, obenem pa tudi težje pogoje za življenje. Pomanjkanje vode in zmanjšanje proizvodnje hrane na nekem območju, kot smo dokazali, pripelje do destabilizacije države. Migracije in pritiski določenih skupin ljudi na predele, kjer so področja s pitno vodo, se stopnjujejo. Voda predstavlja vir življenja in je pomemben dejavnik preživetja, saj prav tako omogoča proizvodnjo hrane. S tem, ko določene organizirane skupine na silo želijo pridobiti območje s pitno vodo, gre tudi za ogrožanje nacionalne varnosti. Tako lahko našo prvo hipotezo potrdimo.

Trenutno v Afriki obstajajo spopadi in se dogajajo. Naša druga hipoteza pravi, da ne prihaja do konfliktov v Afriki zaradi pomanjkanja vode. Kot smo videli v analizi, je eno izmed najbolj vročih teritorijev v Afriki reka Nil. Nil predstavlja za nekatere tamkajšnje prebivalce edini vir življenja. Predvsem Egipt je skoraj popolnoma odvisen od vodotoka reke Nil. Postavlja se vprašanje, kakšna bi bila reakcija Egipta, če bi nekatere države v zgornjem toku reke Nil vplivale na njen vodotok.

Na drugi strani imamo konflikt v Darfurju in Južnem Sudanu. Tam gre za vojno, ki traja že mnogo let in gre za boj za naravne vire. Tako Videmšek (2011) kot Križnar in Weiss (2008) pravijo, da ne gre za boj za nafto, ampak da se je trend spremenil in gre zgolj za vojno za vodo. Ker je konflikt tako kompleksen, predvsem zaradi vpletenosti velikega števila držav in mednarodnih organizacij, težko potrdimo, da gre zgolj za boj za vodo. Države, ki podpirajo sudansko osvobodilno vojsko ali pa sudansko vlado, imajo tam svoje interese, tukaj pa gre v prvi vrsti za zaloge nafte. Na drugi strani pa se tamkajšnji prebivalci ne borijo za dostop do nafte. Borijo se za preživetje in zaščito vodnih virov, ki jim predstavljajo ključ do življenja. Tako lahko drugo hipotezo delno ovržemo, saj v analiziranih konfliktih ne prihaja do konflikta zgolj zaradi vode, ampak obstajajo še drugi razlogi. Kljub vsemu pa je pomanjkanje vode eden izmed razlogov za oborožene spopade, ki se dogajajo na teh območjih.

7 Literatura

1. ARSO. 2014. *Vode v Sloveniji - Ocena stanja voda za obdobje 2006-2008 po določilih okvirne direktive o vodah*. Dostopno prek: <http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/poročila/poročila%20o%20stanju%20okolja%20v%20Sloveniji/vode.pdf> (3. junij 2014).
2. Ban, Ki Moon. 2007. *A Climate Culprit In Darfur*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/15/AR2007061501857.html> (2. julij 2014).
3. Bergant, Klemen. 2014. *Podnebje v prihodnosti - koliko vem o njem?* Dostopno prek: <http://www.okolje.si/podnebne%20spremembe/Podnebje%20v%20prihodnosti/Projekcije%20podnebja%20v%20prihodosti.pdf> (19. maj 2014).
4. Biswas, Niloy R. Is the environment a security threat? *International Affairs Review* XX (1): 1–22.
5. Boko, M., I. Niang, A. Nyong, C. Vogel, A. Githeko, M. Medany, B. Osman-Elasha, R. Tabo in P. Yanda. 2007. Africa. V *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, ur. M. L. Parry, O. F. Canziani, J. P. Palutikof, P. J. van der Linden in C. E. Hanson, 433–467. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno prek: <http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg2/ar4-wg2-chapter9.pdf> (19. maj 2014).
6. Corfield, Justin. 2012. Abrupt Climate Change. V *Encyclopedia of Global Warming & Climate Change*, ur. George S. Philander, 1–3. Thousands Oaks, Calif: SAGE Publications. Dostopno prek: DiKUL.
7. Gore, Al. 2007. *Neprijetna resnica*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
8. Grizold, Anton. 1999b. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. --- 1999a. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
10. Homer-Dixon, Thomas F. 1991. On the Treshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict. *International Security* 16 (2): 76–116.

11. --- 1999. *Environment, Scarcity, and Violence*. Princeton: Princeton University Press.
12. IPCC. 2013. Summary for Policymakers. V *Climate Change 2013: The Physical Science Basis*, ur. Thomas F. Stocker, D. Qin, G.-K. Plattner, M. Tignor, S. K. Allen, J. Boschung, A. Nauels, Y. Xia, V. Bex in P. M. Midgley, 3–29. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno prek: http://www.climatechange2013.org/images/report/WG1AR5_SPM_FINAL.pdf (20. maj 2014).
13. --- 2014. Summary for Policymakers. V *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*, ur. C. B. Field, V. R. Baross, D. J. Dokken, K. J. Mach, M. D. Mastrandrea, T. E. Bilir, M. Chatterjee, K. L. Ebi, Y. O. Estrada, R. C. Genova, B. Girma, E. S. Kissel, A. N. Levy, S. MacCracken, P.R. Mastrandrea in L. L. White, 1–32. Dostopno prek: http://ipcc-wg2.gov/AR5/images/uploads/IPCC_WG2AR5_SPM_Approved.pdf (02. maj 2014).
14. Jeong, Ho-Won. 2008. *Understanding Conflict and Conflict Analysis*. Los Angeles: Sage.
15. Križnar, Tomo in Maja Weiss. 2008. *DAR FUR – vojna za vodo*. Ljubljana: BELA FILM.
16. McGrath, Cam. 2014. *Egypt Gets Muscular Over Nile Dam*. Dostpno prek: <http://www.ipsnews.net/2014/03/egypt-prepares-force-nile-flow/> (2. julij 2014).
17. Omer, Abdeen Mustafa. 2011. Africa: the Driest Continent. V *Water Shortages*, ur. Andrew C. Briggs, 49–77. New York: Nova Science Publishers.
18. Paisley, Richard K. in Taylor W. Henshaw. 2014. Transboundary governance of the Nile River Basin: Past, present and future. *Environmental Development* (7): 59–71.
19. Prebilič, Vladimir. 2006a. Vojne v Afriki – afriški vsakdan. *Geografski vestnik* 78 (1): 51–60.
20. --- 2006b. Zakaj vojne v Afriki (2. del). *Slovenska vojska* 14 (8): 25–27.
21. Prezelj, Iztok. 2007. Predgovor. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*, ur. Iztok Prezelj, 4-6. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

22. --- 2001a. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi. *Teorija in praksa* 38 (1): 127–141.
23. --- 2001b. Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne. *Toerija in praksa* 38 (5): 848–860.
24. Rahman, Majeed A. 2012. Water Security: Ethiopia-Egypt Transboundary Challenges over the Nile River Basin. *Journal of Asian and African Studies* 48 (1): 35–46.
25. Selby, Jan in Clemens Hoffmann. 2014. Rethinking water, climate change and conflict in the Sudans. *Global Environmental Change* (2014): 1–11.
26. Smith, Dan. 2004. Trends and Causes of Armed Conflict. V *Transforming Ethnopolitical Conflict*, ur. Alex Austin, 111–127. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaft.
27. Tolumin, Camila. 2009. *Climate change in Africa*. London: Zed Books. Dostopno prek: DiKUL.
28. Tucker, Michael. 1994. Carbon dioxide emissions and global GDP. *Ecological Economics* (15): 215–223.
29. UNEP. 2010. *Africa Water Atlas*. United Nations Environment Program (UNEP). Nairobi, Kenya. Dostopno prek: http://www.unep.org/pdf/africa_water_atlas.pdf (3. junij 2014).
30. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. 2013. *World Population Prospects: The 2012 Revision*. Dostopno prek: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm> (20. maj 2014).
31. United States Environmental Protection Agency. 2013. *Causes of Climate Change*. Dostopno prek: <http://www.epa.gov/climatechange/science/causes.html> (21. maj 2014).
32. Videmšek, Boštjan. 2011. *Vojna terorja: deset let po 11. septembru*. Ljubljana: Cankarjeva založba.